

Bolvári-Takács Gábor

Megújult a Bartók Emlékház

2006 márciusában, a zeneszerző születésének 125. évfordulóján ismét megnyitotta kapuját a Bartók Béla Emlékház. Az 1924-ben épült budapesti, II. kerületi Csalán úti épületet Bartók eredetileg 1932 tavaszán bérelte ki, miután már a húszas évek végétől arra törekedett, hogy családjával minél csendesebb és egészségesebb környékre költözzön. 1928-ban az akkor III. kerületi Kavics utcában, a József-hegy környékén találtak lakást, majd 1930 áprilisában átköltöztek a Csalán útra.

Ifjabb Bartók Béla emlékei szerint a kétszintes ház alagsori külön lakással és nagyméretű előkerttel rendelkezett, aránylag távol a nem túl forgalmas utcától. A szomszéd telkek üresek voltak. A lakás beosztása célszerű volt, így mindenki nyugodtan dolgozhatott. Az emelet legjobban elzárható szobája lett Bartók dolgozószobája, ennek bejáratát is kicseréltette egy párnázott, szigetelést biztosító ajtóval. A közvetlenül szomszédos szoba a nagyobb fiúé volt, aki mint szigorló mérnök, itt készült oklevele megszerzésére. Az alsó szinten helyezkedett el Bartók feleségének, Pásztory Dittának a dolgozószobája, és ugyancsak a földszinten tartózkodott az akkor még elemi iskolás kisebbik fiú, Péter. A földszinten elhelyezett két zongora és az egyébként is tágas helyiség lehetővé tette, hogy Bartók rendszeresen magánórákat adjon; egy időben – betegsége miatt – azt is engedélyezték, hogy zeneakadémiai óráit is otthon tartsa meg. Hangversenyre készülve is megfelelően tudott közreműködő társaival próbálni. A lakásbérlet felmondására 1941-ben ifjabb Bartók Béla által került sor, miután Bartók és felesége 1940 októberében az Egyesült Államokba távoztak. Ebben az időben már csak három lengyel menekült élt az épületben, akiket a zeneszerző vett magához még a világháború kitörése után, hiszen Béla fia 1935. decemberi nősülése óta elköltözött, Péter pedig gimnazistaként Sárospatakon tanult, internátusban.

Bartók Péter így emlékezik a házra: „A bejáratnál két csodálatos nyárfa üdvözölte a látogatót; maga a ház messze volt az úttól, magasan fent, hiszen ez már a hegy lába volt; valaki azt mondta, hogy a ház és a fekvése is egy kastélyra emlékezteti. A kertbe belépve a látogató gyümölcsfák (...), többfajta rózsza, kis veteményes, azután örökzöldek és rengeteg, tavasszal bódító illatot árasztó orgonabokor melle haladt el, míg végül, több lépcsősor után megérkezett magához a házhoz. Bent először egy zárt verandán találta magát, amely sokféle virágnak, kaktusznak és egyéb növénynek adott otthont; s emellett remek kilátás nyílt innen a hegyekre, illetve a város szélére. Más tárgyak között egy szépen festett tulipános láda is állt itt, amelyet sokat lehetett látni akkoriban a magyar falvakban. Apám legtöbb bútora falusi asztalosműhelyekből került ki, néhány közülük egy Péntek Gyugyi György nevű erdélyi mestertől, aki pompás bútorokat; gazdagon díszített, faragott székeket, asztalokat, fiókos szekrényeket készített. (...) Az ebédlőnk főként ilyen faragott bútorokkal volt berendezve, a festetlen fajtával, amit időnként szappannal és vízzel kellett elsúrolni. (...) Apám két szobájában is faragott bútorok álltak, de ezeket a faragást megelőzően bepácolták, polírozták, s ezért a díszítőelemek szembeütőbbek voltak, mint az ebédlő-garnitúránk darabjain. Szobáinak berendezése a szokásos

tulipános ládából, székekből, asztalból, ágyból és íróasztalból állt, mind tetszetős a szemnek, s úgy készítették el őket, hogy örökké tartsanak. Az ilyenfajta bútorzat számomra a világ legtermészetesebb környezete volt, mivel ilyen tárgyak közt nőttem föl; csak amikor elkezdtem másokhoz látogatóba járni, akkor eszméltem rá, hogy a városi lakások legtöbbször furcsa, modern, gyári holmikkal van berendezve."

1981-ben a Fővárosi Tanács, a zeneszerző születésének centenáriuma alkotta át az épületet Bartók Emlékházzá, Fazakas György építész tervei szerint. A földszinti lakáshoz új bejáratot lépcsőházat toldottak, az első emeleten koncerttermet alakítottak ki, s a második szinten rendezték be az emlékmúzeumot. A negyedszázaddal későbbi átalakítás az épület minden részét érintette, amelynek finanszírozója és koordinátora Vásárhelyi Gábor, az 1994-ben elhunyt ifjabb Bartók Béla keresztfia, a zeneszerző jogutódja volt. A továbbiakban az ő szavaival adjuk vissza a felújítás eredményeit.

„2004-ben sikerült megállapodnom a Fővárosi Önkormányzattal, (...) hogy saját költségemen felújíttathassam, és egy padlásteri kiállító térrel kibővíthessem a házat. (...) 2005. március 26-án a ház bezárt és feleségemmel Virághalmi Ágnes belsőépítésszel, elkezdhattuk a régen tervezett munkát. Az átalakítás és felújítás során három fő célt tartottunk szem előtt: 1.) A házat a lehető leginkább alakítsuk vissza abba az állapotba, ahogy 1940-ben állhatott itt, amikor Bartók Béla az Amerikai Egyesült Államokban távozott, hogy ott ideiglenes menedéket keresen a készülődő háború borzalmai elől. 2.) A lehető legtöbb belső teret tudjuk úgy kialakítani, hogy azt a meglévő eredeti bútorzattal berendezhessük, így sokkal inkább érzékeltetve az akkori milió hangulatát a kedves látogatóval. 3.) A ház műszaki állapotát olyan szintre emeljük, hogy az még akár több évtizedig is kiállja az idők próbáját, méltóképpen állítva emléket Bartók Bélának. A felújítás tervezése és kivitelezése során a bejáratot homlokzatról eltávolítottuk az 1981-ben ráépített idegen vasrácsos szerkezetet és az oda nem illő, egyébként sem ajtónak látszó bejáratot. Bartók Béla hagyatékában megmaradt korabeli fényképek és a Fővárosi Önkormányzat Tervtárában fellelhető képek és tervek alapján állítottuk vissza a homlokzatot, mely ma a bejáratot ajtót leszámítva mind kialakításában, mind színezetében teljesen megfelel az 1940-es állapotnak. Az alul elhelyezkedő új bejáratot Pölöskei József ötvösművész tervezte és készítette (...) A ház többi homlokzatára is igaz az, hogy mindenben megpróbáltuk az eredeti helyzetet visszaállítani, persze a hozzátoldott lépcsőház kiváltására nem volt lehetőség, de például a műanyag redőnyöket visszacsereeltük faredőnyre, és a tetőt is a teljes javítás után újból az akkorival egyező kinézetű palafedéssel burkoltattuk. (...) A belső térben, az alagsorban a Bartók család idejében a házmesterlakás, továbbá technikai kiszolgáló helyiségek voltak, így itt nem volt elsődleges cél a korabeli állapot visszaállítása. A bejáratot belépve balkéz felől Bartók Béla édesanyjának 1903. szeptember 8-án írt levelének márványba vésett részlete fogadja a látogatót, beljebb ruhatárat, egy kis emléktárgyak és zeneművek árusítására alkalmas üzlethelyiséget, továbbá a mellékhelyiséget találjuk. (...) Innen, a már említett, hozzátoldott lépcsőházon át juthatunk az első emeletre, ami Bartók idejében az ő lakóterük első szintje volt. A lépcsőházban a lépcsőkorlátot (...) olyanra cseréltük, ami korban illik a házhoz, és stílusában hasonlít a régi lépcsőház fa korlátjához. Bartók Béla kortársa, Kós Károly tervezte lépcsőkorlát hű mása került a lépcsőházba. (...) A hajdani első lakószinten 1981-ben, az ott lévő szobák és lépcsőház összenyitásával koncerttermet alakítottak ki. Ez ugyan eltérés az eredeti állapottól, de egyrészt azért nagyon hasznos, mert az itt megtartott koncertek élővé teszik a házat, másrészt nem is áll messze attól, hogy eredetileg is két zongora állt az itt lévő két szobában, melyeket össze lehetett egy négyszárnyú ajtóval nyitni. (...) A koncerttermet is teljesen felújítottuk. A korábban a mennyezeten lévő, és a tőki református templomból származó kazettás festett mennyezetet visszaadtuk az Iparművészeti Múzeum-

nak, mivel a háznak sohasem voltak ilyen díszei, másrészt pedig teljesen elrontotta az amúgy sem tökéletes akusztikát. (...) Innen a lépcsőházon át jutunk egy emelettel feljebb abba a három helyiségbe, ami nagyjából ugyanúgy áll, mint Bartók idejében. Az első szobában balkéz felé a faragott étkező garnitúra látható (...) Mellette két oldalon két ruhásszekrény, a másik oldalon polcok és táltartók sorakoznak. A második szobában egy kék festésű szekrényből, asztalból és két székből álló bútorgarnitúrát, valamint egy padlábából, székekből és asztalból álló ülő sarkot helyeztünk el. Az ajtó mellett két pirosas színű faragott szekrény látható és hozzá tartozó könyvespolcok. A harmadik szoba, Bartók Béla dolgozószobája, melyben restaurált zongorája, íróasztala, bőrfotelje és székek helyezkednek el, mintha várnák vissza Bartókot a munkához. Az íróasztalon látható fonográfja és írógépe is. A bővítés eredményeként még egy emeletet mehetünk feljebb, ahol fali és álló vitrinekben tekinthetik meg a látogatók Bartók Béla hagyatékában megmaradt személyes és gyűjtött tárgyait."

Az emlékház újbóli megnyitása alkalmából bővített kiadásban jelent meg az a kötet, amelyben ifjabb Bartók Béla, Bartók Péter és Vásárhelyi Gábor fent idézett szövegrészelei mellett megtaláljuk Fodor András költő és Szirányi János, az emlékház igazgatója írásait, Ujfalussy József Bartók Béla életéről szóló kronológiáját, Bartók műveinek jegyzékét, s egy válogatott Bartók-bibliográfiát és -diszkográfiát; mindezt sok fényképpel és dokumentum-másolattal illusztrálva.

(Bartók Béla Emlékház, az eredeti kiadást szerkesztette: Strackné Mohos Márta, a bővített kiadás felelős szerkesztője: Hollós Máté, Budapest, 2006)

Függelék:

Bartók Béla levele

A sárospataki Angol Gimnázium Internátusa Igazgatóságának
Sárospatak

Igen tisztelt Igazgatóság!

Szeretném fiamat Bartók Pétert, aki júliusban tölti be 13-ik évét és most végzi a budapesti Tanárképző Gyakorló Gimnázium III.-ik osztályát, a sárospataki intézet angol ágazatának IV.-ik osztályába adni az angol nyelv elsajátítása céljából. Ezért a következő kérdésekre szeretnék felvilágosítást:

1/ Az intézet prospektusát megszereztem; ebből azt látom, hogy június 10-ig kell a folyamodványt beküldeni és mellékelni többek között az utolsó évi bizonyítványt. Mivel az isk. év csak június 19-én fejeződik be, nem lehet jún.10. előtt a bizonyítványt megkapni. Mi tehát a teendő?

2/ Milyen kilátások és eshetőségek vannak a fölvételre?

3/ A prospektusból azt látom, hogy a fölvételről jún. végéig kapunk értesítést. Feltételezem, hogy a folyamodvány kedvező elintézése esetén az értesítés kézhezvételekor bizonyos ösztöszegeket be kell küldeni. Mivelhogy ebben az időpontban sem én sem feleségem nem leszünk Pesten, vajjon lehetséges-e hogy ezt az értesítést egy megbízott nevére küldjék, akinek a nevét és címét esetleg a folyamodványban megjelölném?

4/ Mivelhogy fiam eddig még nem tanult angolul, viszont már a IV-ik osztályba kerülne, azt szeretném tudni, miként és hogyan pótolhatja ezen a téren az elmulasztottakat, hogy oszt. társait utolérhesse?

5/ Szeptember hanyadikán kezdődik az iskolaév?

Szíves válaszukat mielőbb várva vagyok kiváló tisztelettel

Budapest, 1937. május 26.

II. Csalán út 29.

(saját kezű írással:)

Bartók Béla

a Zeneműv. Főiskola tanára

(A szövegűben közzétett, eredetileg géppel írt levél a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeiben található, Lgy. 1120. számon. A gimnázium választát nem ismerjük. Tény, hogy Bartók Péter 1937-ben még nem lett pataki diák, később azonban több éven át, az Egyesült Államokba történt távozásáig Patakon tanult.)

Bartók Péter 2006. március 24-ei levelének részlete Lőrincz Szabolcshoz, a Sárospataki Református Kollégium Alapítvány Kuratóriumának elnökéhez, a 2006-os Pataki Diákok Világtalálkozójára szóló meghívásról:

Kedves Lőrincz Úr,

Köszönöm kedves levelét. Számomra Sárospatak volt a harmadik gimnázium, ahová jártam és ahol, úgy emlékszem, jól éreztem magam; csak sajnos rövid ideig, hiszen nem jutottam el az érettségihez. (...) Felejthetetlen emlékem, amikor 1941 decemberében el kellett hagynom Magyarországot, és legalább a fél osztály eljött a kis pataki állomásra búcsúztatni.

Már 82 éves vagyok, nem jó egészségi állapotban, és nagyon nehéz számomra egy európai út. Ezért kérem a megértést, hogy augusztusra a meghívást köszönöm, de nem tudom elfogadni.

Kívánok minden lehető jót és üdvözlizli:

Bartók Péter